

پدافند غیر عامل

ابوالقاسم دادفر^۱

چکیده

تجربه جنگ تحمیلی و بررسی جنگ های گذشته نشان می دهد که می توان با به کارگیری اصول و روش های مناسب و با هزینه کمتر، از تلفات انسانی و خساراتی که بر اماکن و تأسیسات وارد می شود، جلوگیری کرد. در این مقاله با توجه به تهدیدات احتمالی دشمنان (آمریکا و اسرائیل) علیه ایران، ابتدا به مراحل مختلف تهاجم پرداخته و سپس به استراتژی حملات هوایی آمریکا و استراتژی انهدام مراکز ثقل اشاره می گردد. در مقابل این تهدید نیز، پدافند غیر عامل که شامل مجموعه ای از اصول، اهمیت، اهداف و اقدامات اساسی می باشد بررسی می گردد.

کلید واژه: پدافند عامل، پدافند غیر عامل، آمایش سرزمینی و دفاعی

۱- عضو هیأت علمی گروه تاکتیک و عملیات دانشکده پیاده مجتمع دانشگاهی امیر المومنین (ع)

مقدمه:

با پیشرفت تکنولوژی و به کارگیری تسلیحات مدرن، جنگ‌ها ماهیت پیچیده‌تری به خود گرفته اند و پدافند عامل در حال حاضر نمی تواند به تنهایی به مقابله با سلاح های مدرن و مخرب امروزی برای محافظت از مراکز حیاتی، حساس و نیروهای نظامی و غیر نظامی بپردازد. تجارب حاصل از جنگ های گذشته به خصوص هشت سال دفاع مقدس، جنگ اول خلیج فارس، جنگ ناتو علیه یوگسلاوی و جنگ سلطه (آمریکا علیه عراق در سال ۲۰۰۳ میلادی)، مؤید این نظر است که نیروهای مهاجم به منظور در هم شکستن اراده ملت و توان اقتصادی، نظامی و سیاسی کشور مورد تهاجم، ثقل توجه خود را صرف بمباران و انهدام مراکز حیاتی و حساس می نمایند و مراکزی را که در آن، اقدامات پدافندی مناسب منظور نشده باشد با خسارات کلان و قابل توجهی مواجه خواهند کرد؛ تا حدی که تأثیرات اجتناب ناپذیری در تزلزل امنیت ملی، استقلال کشور و ایجاد بحران های شدید سیاسی، اقتصادی و اجتماعی به جا خواهد گذاشت.

پدافند غیر عامل در جهت مقابله با تهدیدات و تقلیل خسارات ناشی از حملات هوایی و زمینی نیروی مهاجم، موضوعی بنیادی و اساسی است که با برنامه ریزی همه جانبه، وسعت و گستره آن تقریباً تمامی مراکز حیاتی و حساس نظامی و غیرنظامی (اقتصادی، سیاسی، ارتباطی، درمانی، غذایی، نیروگاه ها، قرارگاه های نظامی، پل های استراتژیک، راه های مواصلاتی، بنادر، فرودگاه ها، پالایشگاه ها، مراکز کلیدی صنعتی و تولیدی و جمعیت کشور) را در برمی گیرد و حفظ امنیت ملی، استقلال سیاسی و اقتصادی و پیروزی در جنگ را به نحو چشمگیری

افزایش می دهد. البته این امر منوط به برنامه ریزی همه جانبه در دفاع غیر عامل می باشد. کشورهایی که طعم خرابی و خسارت ناشی از جنگ را چشیده اند برای حفظ سرمایه های ملی و منابع حیاتی خود توجه ویژه ای به پدافند غیر عامل نموده و در استراتژی دفاعی خود جایگاه والایی برای آن قائل شده اند. (مدیریت و اطلاعات نیروی هوایی سپاه، بی تا: ۳-۱)

تعاریف و اصطلاحات

پدافند عامل: عبارت است از به کارگیری مستقیم جنگ افزار، به منظور خشی نمودن و یا کاهش اثرات عملیات خصمانه هوایی، زمینی، دریایی، نفوذی و خرابکاری بر روی اهداف مورد نظر.

پدافند غیر عامل: به مجموعه اقداماتی اطلاق می گردد که مستلزم به کارگیری جنگ افزار نبوده و با اجرای آن می توان از وارد شدن خسارت مالی به تجهیزات و تأسیسات حیاتی و حساس نظامی و غیر نظامی و تلفات انسانی جلوگیری کرد و یا میزان این خسارات و تلفات را به حداقل ممکن کاهش داد.

دفاع غیر نظامی: دفاع غیر نظامی، تقلیل خسارات مالی و صدمات جانی وارده بر غیر نظامیان در جنگ یا در اثر حوادث طبیعی نظیر سیل، زلزله، طوفان، آتشفشان، آتش سوزی و خشکسالی می باشد. در منابع نظامی و بویژه منابع خارجی، وظایف دفاع غیر نظامی شامل چهار عنوان زیر می باشد:

۱- اقدامات پیشگیرانه و کاهش دهنده

۲- آماده سازی و امداد رسانی

۳- هشدار و اخطار

۴- بازسازی مجدد

مراکز و اماکن به چهار دسته اصلی تقسیم می شوند : ۱- مراکز حیاتی
۲- مراکز حساس ۳- مراکز مهم ۴- مراکز قابل حفاظت ؛

به مراکزی که از اهمیت بیشتری برخوردارند اشاره خواهد شد.

مراکز حیاتی ثقل: مراکزی هستند که در صورت انهدام کل یا قسمتی از آنها، موجب بروز بحران، آسیب و صدمات جدی در نظام سیاسی، هدایت، کنترل و فرماندهی، تولیدی و اقتصادی، پشتیبانی، ارتباطی و مواصلاتی، اجتماعی و دفاعی با سطح تأثیرگذاری در سراسر کشور گردد.

مراکز حساس: مراکزی هستند که انهدام کل یا قسمتی از آنها، موجب بروز بحران، آسیب و صدمات قابل توجه در نظام سیاسی، هدایت، کنترل و فرماندهی، تولیدی و اقتصادی، پشتیبانی، ارتباطی و مواصلاتی، اجتماعی، دفاعی با سطح تأثیرگذاری منطقه ای در کشور گردد.

مراکز مهم: مراکزی هستند که انهدام کل یا قسمتی از آنها، موجب بروز آسیب و صدمات محدود در نظام سیاسی، اجتماعی، دفاعی با سطح تأثیرگذاری محلی در کشور گردد. (موحدی نیا، بی تا : ۸-۳)

آمایش سرزمینی : سازماندهی هماهنگ و متناسب با فضای حیاتی کشور در قالب سیاستهای کلی محوری، توسعه دراز مدت و همه سونگر اجتماعی،

اقتصادی، فرهنگی و کالبدی یک نظام در چهار چوب منطقه بندی و تقسیم سرزمین در تقسیمات کشوری و ضرورت دفاعی می باشد.

(موحدی نیا، بی تا: ۸-۳)

دفاع در مقابل تهاجم

اصولاً دفاع، در مقابل تهاجم معنا پیدا می کند و آمادگی دفاعی در برابر توانمندی مهاجم، مفهوم می یابد. بنابراین می توان گفت وجود آمادگی دفاعی وابسته به وجود توانمندی مهاجم است و حتی میزان و چگونگی آمادگی دفاعی تحت تأثیر مستقیم کمیت و کیفیت توانایی تهاجم تعریف می گردد. لذا برای شناخت، تحلیل و برنامه ریزی دفاع، لازم است به شناخت، دسته بندی و تحلیل تهاجم پردازیم.

مراحل تهاجم:

مرحله اول- شناسایی نقاط حیاتی، حساس و مهم:

اولین و مهمترین مرحله از تهاجم، کسب و جمع آوری اطلاعات از نقاط حیاتی، حساس و مهم می باشد. حساسیت های دشمن و نحوه کسب اطلاعات او از نقاط مذکور از اهمیت ویژه ای برخوردار است و در مکانیزم دفاعی نقش مؤثری را ایفا می کند. حذف این مرحله (شناسایی) از عملیات دشمن به عنوان سر حلقه یک زنجیر متصل به هم، طبقاً به حذف مراحل و حلقه های بعدی منتهی و کاهش دقت نیز منجر به کاهش موفقیت او خواهد شد.

مرحله دوم- تحلیل و تصمیم مهاجم:

علی رغم سعی و تلاش مجموعه دفاعی مبنی بر ممانعت از شناسایی دشمن، هرگز نمی توان انتظار داشت که او هیچ توفیقی در کسب اطلاعات نداشته باشد. زیرا امکان ارزیابی توفیق یا عدم توفیق دشمن در همه زمینه ها به طور روشن وجود ندارد. از این رو باید با فرض کسب اطلاعات توسط دشمن، برای مقابله با مراحل بعدی عملیات او، چاره اندیشی کرد. مرحله بعد از جمع آوری اطلاعات قطعاً بررسی و تحلیل و پس از آن آگاهی از تصمیم گیری دشمن در چگونگی تهاجم است. در این مرحله، پدافند غیر عامل موظف به اعمال و اقداماتی است که موجب ممانعت از درک کامل و صحیح از شناسایی دشمن می گردد و تصمیم گیری او را تحت تأثیر قرار دهد.

مرحله سوم- حضور عامل تهاجم:

در صورت موفقیت مهاجم در دو مرحله قبل، او برای رسیدن به هدف مورد نظر، عملیات خود را آغاز می کند. مهاجم باید برای تخریب و اخلال فیزیکی از مبدأ تا مقصد (هدف) طی طریق نماید. مقوله پدافند عامل با دقت نظر در ساز و کار این مرحله می تواند تهدیداتی ویژه ارائه نماید.

مرحله چهارم- باز شناسی هدف:

مهاجم باید کلیه اطلاعات قبلی را با محیط و موقعیت هدف تطبیق دهد. این مرحله از تهاجم دارای ویژگی های خاصی است؛ از جمله محدودیت زمان برای بازشناسی که در صورت استفاده از سیستم دفاعی مناسب می تواند نتیجه تهاجم را کاملاً دگرگون نماید و نیز سیستم پدافند غیر عامل می تواند سرعت عمل را از مهاجم سلب کند و او را در بازشناسی هدف با مشکل روبه رو سازد.

مرحله پنجم - نشانه روی بر روی هدف:

دشمن پس از حضور در محیط و جستجوی هدف و توفیق در بازشناسی، به نشانه روی دقیق روی هدف مبادرت می ورزد. تصمیم او در چنین وضعیتی وارد ساختن ضربه نهایی است. بدیهی است حساسیت زمان برای تهاجم از وضعیت بازشناسی بیشتر است و منحرف کردن دشمن در انتخاب هدف و نشانه روی بر روی آن می تواند یک اقدام دفاعی محسوب شود.

مرحله ششم - ضربه تخریبی:

با تصور اینکه دشمن بتواند تمام مراحل قبلی و عملیاتی استراتژی جنگ هوایی خود را با موفقیت اجرا و مراکز حیاتی، حساس و مهم را شناسایی نماید و سپس جهت نشانه روی و تخریب، تهاجم خود را آغاز کند، پدافند غیر عامل با تمهیداتی قابل قبول می تواند چگونگی خشی سازی استراتژی تهاجم دشمن و عملیات دفاعی را طراحی و اجرا نماید که چگونگی آن در مراحل بعدی مقاله بیان خواهد شد.

مرحله هفتم - فرار مهاجم:

با انجام عملیات تخریبی، مراحل تهاجم پایان نمی یابد، بلکه یکی از موفقیت های دشمن فرار از میدان نبرد است. زیرا در صورت موفقیت یا عدم آن، دشمن اطلاعات و تجربه به دست خواهد آورد که تهاجمات بعدی را چگونه فراهم آورد. لذا ممانعت از فرار دشمن از میدان نبرد به وسیله سیستم های پدافند عامل باید مورد نظر قرار گیرد. (فصلنامه مهندسی سپاه - شماره ۳ - ص ۲۹-۲۶)

استراتژی جنگ هوایی

هوایما بعد از اختراع در سال ۱۹۰۳ میلادی در عملیات نظامی بیشتر برای شناسایی، عکس برداری و حمل و نقل پست استفاده می شد. تا اینکه، جنگ جهانی اول باعث شد که نظریات تعدادی از صاحب نظران در زمینه نیروی هوایی مطرح شود.

۱- نظریات ژنرال ژولیو دوهه: این نظریه پرداز اهل ایتالیا در سال ۱۹۱۶ میلادی نظریات خود را مطرح کرد که با مخالفت کابینه ایتالیا مواجه شد و سپس در سال ۱۹۱۷ میلادی پس از شکست ایتالیا در جنگ با اتریش و آلمان، گفته های وی مورد توجه قرار گرفت.

ژولیو دوهه بیشترین توجه خود را به نیروی هوایی و تأثیر آن بر استراتژی نظامی معطوف کرد و معتقد بود که:

۱- نیروی هوایی به سبب قدرت خاص خود، قادر است هرگونه مقاومت و مانع زمینی را دور زده و اثرات آن را خنثی کند.

۲- با تکیه بر قدرت هوایی می توان به سرعت بر زمان و مکان فایق آمد.

۳- روحیه اهالی شهرها در اثر بمباران مراکز پر جمعیت شکسته می شود.

۴- درحمله هوایی در وهله اول باید تأسیسات زمینی از قبیل فرودگاه ها و مراکزی را که به هوایماها سرویس می دهند نابود کرد سپس وارد نبرد با نیروی هوایی دشمن شد.

۵- هدف اولیه تهاجم و حمله هوایماهای جنگی نباید متوجه تأسیسات نظامی باشد، بلکه باید صنایع و مراکز پر جمعیت را مورد هدف قرار داد؛ چرا که بعضی از آنها از دسترسی نیروی زمینی دور بوده و به راحتی آسیب پذیر می باشند.

دامنه تفکر ژولیو دوهه (مکتب قدرت هوایی) طرفداران زیادی پیدا کرد و در خارج از ایتالیا نیز گسترش یافت.

۲- نظریه ویلیام مایکل: این نظریه در سال ۱۹۱۷ با ورود آمریکا به جنگ، مطرح شد. او شدیداً طرفدار جدایی نیروی هوایی از دو نیروی دیگر (زمینی و دریایی) بود.

ویلیام مایکل که همزمان با ژولیو دوهه می زیست با اغلب نظرات او موافق بود؛ اما به اندازه او مطمئن نبود که حمله همه جانبه به مراکز اقتصادی و صنعتی اثرات فوق العاده ای داشته باشد. وی معتقد بود که فقط خط بمباران هوایی می تواند سبب تخلیه یک محل مورد نظر گردد و یا کارخانه ها را از حرکت باز دارد و باعث پیروزی شود. او نیز معتقد بود که باید از طریق منهدم ساختن مراکز تولیدی، ارتباطی، مزارع، ذخایر سوخت و مراکز تجمع افراد، زندگی عادی مردم را مختل نمود و دشمن را تحت فشار قرار داده و مردم را وادار به ترک خانه ها کرد. برای رسیدن به این مقصود می توان از مقدار کمی بمب گازی و شیمیایی به هدف نایل گردید. این عقاید با وجود کسب نتایج و تأثیراتی در انهدام دشمن، به دلایل زیر نتوانست به عنوان یک استراتژی موفق مطرح شود:

- ۱- در سالهای (۱۹۴۹-۱۹۴۰) با وجود ریختن چند هزار تن بمب بر روی شهر لندن، زندگی مردم در شهر دچار اختلال نگردید و شهر به حیات خود ادامه داد.
- ۲- در سال (۱۹۷۲) آمریکا بیش از هفت میلیون تن بمب و موشک بر سر ویتنام فرو ریخت که ۲۵۰ میلیون دلار هزینه در برداشت و مردم ویتنام مقاومت و مبارزه خود را ادامه دادند و باعث شکست آمریکا نیز گردیدند.

۳- نظریه مکنامارا (استراتژی نشانه گیری- انهدام مراکز ثقل)

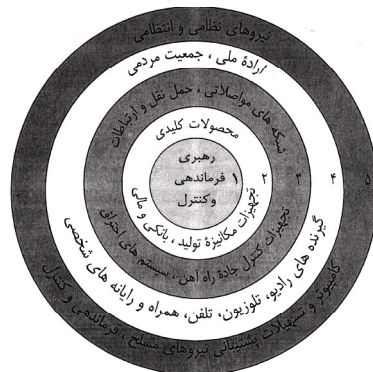
این استراتژی نخستین بار توسط (مکنامارا) وزیر دفاع آمریکا در سال ۱۹۶۷ در آتن مطرح شد. بعد از وی، جیمز شلزیگر در ژانویه ۱۹۷۴ آن را تکمیل کرد. او قابلیت های نظامی، اقتصادی، ارتباطی، سیاسی و ... را در حکم ماشین جنگی قلمداد نمود و معتقد بود تا زمانی که ماشین جنگی از کار نیفتد تهدید از بین نخواهد رفت.

بررسی استراتژی حملات هوایی آمریکا در جنگ های اخیر (استراتژی انهدام مراکز ثقل)

در این استراتژی، موفقیت و عدم موفقیت بستگی تام به انتخاب حیاتی- ترین اهداف دارد که در حقیقت مراکز ثقل یک کشور می باشند. لذا اگر در انتخاب اهداف، ضعف و اشتباهی رخ دهد در چنین حالتی برتری هوایی فدای آن اهداف می گردد. در استراتژی هوایی آمریکا، سرهنگ جان واردن باور دارد که قدرت هوایی از لحاظ جوهری، شکل و نوع جنگیدن آمریکایی است و می توان سریعاً و بدون خونریزی به پیروزی در جنگها نایل گردید. در این دیدگاه، دیگر قدرت هوایی یک وسیله بی اثر یا انحراف سیاسی نیست بلکه یک شیوه مطلوب برای آمریکاست که برتری خود را حفظ نماید و به عبارت دیگر هرگز شکست نخورد. در سال ۱۹۹۱ سرهنگ جان واردن، مشاور نظامی پنتاگون و شورای امنیت ملی آمریکا در جنگ خلیج فارس بر این اعتقاد بود که مهمترین وظیفه در طرح ریزی یک جنگ، شناسایی مراکز ثقل کشور مورد تهاجم می باشد و چنانچه این مراکز با دقت لازم شناسایی و مورد هدف قرار گیرند کشور مورد تهاجم در اولین روزهای جنگ طعم شکست را چشیده و در کوتاهترین مدت به خواسته های کشور مهاجم (آمریکا) تن داده و تسلیم خواهد شد. در این استراتژی، بهره برداری از قدرت هوایی مطرح بود چرا که:

- ۱- قدرت هوایی مستقل با انجام مراقبت و حفظ برتری هوا - فضا اقدام به بازدارندگی، محدودسازی و یا حذف گزینه دشمن می کند.
 - ۲- به طور مستقیم استراتژی و نقاط ضعف دشمن را هدف قرار می دهد. (مراکز ثقل)
 - ۳- فعالیت های دشمن را با حمله های دقیق علیه ابزارهای قدرت او مختل کرده و یا از بین می برد.
 - ۴- از طریق عملیات های هم زمان در تمام سطوح جنگ به اندازه کافی حملات شدت می یابد تا قدرت انطباق با شرایط و جایگزینی امکانات دشمن محدود شود.
 - ۵- خسارات جانبی، تلفات و نتایج ناخواسته را به میزان قابل توجهی به حداقل می رساند.
 - ۶- مانع تحقق اهداف جنگی دشمن می شود.
 - ۷- از خلاقیت دشمن برای مقابله با اراده نیروهای خودی به طور مؤثر می کاهد. (معاونت آموزشی سپاه، ۱۳۸۴: ۱۳۱ و ۱۳۲)
- این تئوری که به تئوری پنج حلقه ای واردن مشهور گردید (شکل شماره ۱) دقیقاً مورد استفاده فرماندهان عملیاتی آمریکا و متحدین در جنگ اول خلیج فارس (۱۹۹۱) و جنگ یوگسلاوی (۱۹۹۹) و جنگ سلطه (۲۰۰۳) قرار گرفته است.

(شکل شماره ۱) پنج حلقه جان واردن در استراتژی انهدام مراکز ثقل

اهمیت پدافند غیر عامل:

تجارب و شواهد ثبت شده در جنگ های اعصار گذشته تاریخ بشری و قرن حاضر نمونه های مستدل و انکار ناپذیری است که اهمیت حیاتی پدیده «پدافند غیر عامل» را آشکار و ثابت می نماید. موارد مشروح زیر نمونه های بارزی از این اهمیت می باشد:

۱- **زنده ماندن نیروی انسانی:** به کارگیری اقدامات پدافند غیر عامل موجب زنده ماندن نیروی انسانی که با ارزش ترین سرمایه یک سازمان و قدرت ملی کشور است می گردد. با حفظ این نیروها در زمان و مکان مناسب می توان به دشمن ضربه وارد کرد.

۲- **حفظ امکانات با ارزش نظامی:** پدافند غیر عامل موجب حفظ تجهیزات و تسلیحات بسیار گران قیمت نظامی می گردد. با توجه به اینکه خرید و تهیه تسلیحات نظامی و ... در هر زمان و هر مکان، امکان پذیر نیست در نتیجه حفظ حتی یک سلاح گاهی می تواند در سرنوشت یک نبرد مؤثر باشد.

۳- **محافظت در برابر حملات:** پدافند غیر عامل، مراکز حیاتی، حساس و مهم را در برابر حملات زمینی و بمباران هوایی دشمن حفظ نموده و خسارات و صدمات را تقلیل می دهد و ادامه فعالیت و مقاومت در شرایط بحران و جنگ را ممکن می سازد. «پالایشگاه اصفهان و سد دز» مصادیق بارزی از این مدعا در طول هشت سال دفاع مقدس می باشد.

۴- **تحمیل هزینه به دشمن:** پدافند غیر عامل موجب تحمیل هزینه بیشتر به دشمن می گردد. به این صورت که انهدام اهداف مستحکم، پراکنده و کوچک،

هم مشکل و هم پر هزینه تر از اهداف سست، متراکم و بزرگ است دشمن برای انهدام اهداف مستحکم باید تجهیزات (هواپیما، موشک، توپ و ...)، تسلیحات و زمان بسیار زیادی را صرف نماید.

۵- رویکرد پیشگیرانه: پدافند غیر عامل فرایند احتیاطی و پیشگیرانه ای است که الزاماً باید در زمان صلح شروع شود و تا پایان بحران و تهدید ادامه یابد، لذا رویکرد مدیریتی و نحوه مقابله با آن، رویکرد پیشگیرانه می باشد.

۶- کاهش تعداد نیروی انسانی در مدیریت دفاع: با استفاده از روشهای مختلف پدافند غیرعامل می توان تمهیدات دفاع عامل را کاهش داد و در نتیجه به کارگیری نیروی انسانی برای مقابله با تهاجم دشمن را نیز کمتر نمود.

۷- ایجاد امنیت روانی در نیروی انسانی مدافع: ایجاد محیطی نسبتاً امن و همچنین آگاه سازی پرسنل از حد و حدود خطرات و میزان امنیت، آرامش روانی همراه با آگاهی را برای افراد به همراه خواهد داشت و در حین بروز بحران ها، قدرت تصمیم گیری و ابتکار عمل و حفظ روحیه را برای آنان امکان پذیر و در ساختار رزم ثبات بیشتری ایجاد می نماید.

۸- ایجاد ثبات در ساختار رزم و زمینه مناسب برای دفاع در دراز مدت: ثبات در ساختار رزم می تواند به مدیر، برای اعمال دستور کمک نماید و زمینه را برای فعالیتهای دفاعی مهیا سازد.

۹- مشارکت نیروهای فنی غیر نظامی در امر دفاع: بسیاری از تمهیدات پدافند غیر عامل در شرایط عادی ایجاد و مهیا می گردد. در این شرایط می توان با برنامه ریزی از مقدورات و کمکهای اقشار مردم بهره مند گردید.

اهداف پدافند غیر عامل:

- ۱- کاهش قابلیت و توانایی سامانه های شناسایی، هدف یابی و دقت هدفگیری تسلیحات آفندی دشمن.
- ۲- بالا بردن قابلیت بقا و تقلیل آسیب پذیری و کاهش خسارات و صدمات و استمرار عملیات فعالیتهای حیاتی و خدمات رسانی، مراکز حیاتی، حساس و مهم نظامی و غیر نظامی کشور در شرایط وقوع تهدید، بحران و جنگ.
- ۳- افزایش مقاومت مردم و نیروهای خودی در برابر تهاجمات و تقویت بازدارندگی در مقابل دشمن.
- ۴- حفظ روحیه، انسجام، وحدت ملی و حفظ سرمایه های ملی کشور و سلب آزادی و ابتکار عمل از دشمن.
- ۵- حفظ تمامیت ارضی، امنیت ملی و استقلال کشور.

اصول دفاع غیر عامل:

اصول: ریشه ها و حقایق هر علمی است که به اثبات رسیده است و یافته های جدید بر مبنای این اصول شکل خواهد گرفت.

دفاع غیر عامل نیز دارای اصولی به شرح زیر می باشد.

۱- استتار (Camouflage)

فن و هنری است که با استفاده از وسایل طبیعی یا مصنوعی، امکان کشف و شناسایی نیروها و تجهیزات و تأسیسات را از دیده بانی، تجسس و عکس برداری دشمن تقلیل داده و یا مخفی نگه داشته و حفاظت نماید. مفهوم کلی استتار، همراستایی و هم شکل کردن تأسیسات، تجهیزات و نیروها با محیط اطراف می باشد.

۲- اختفاء (Concealment)

مخفی شدن از دید دشمن را گویند که حفاظت در برابر دید دشمن را تأمین می نماید.

۳- پوشش (Cover)

پنهان سازی و حفاظت تأسیسات، تجهیزات، تسلیحات و نیروی انسانی در برابر دید و تیر دشمن می باشد.

۴- فریب (Deception)

کلیه اقدامات طراحی شده و حيله گرانه ای را که موجب گمراهی دشمن در نیل به اطلاعات، محاسبه و برآورد صحیح از توان کمی و کیفی طرف مقابل گردیده و او را در تشخیص هدف و هدف گیری با شک و تردید مواجه نماید فریب می گویند. به عبارتی دیگر فریب، انحراف ذهن دشمن از اهداف حقیقی و مهم به سمت اهداف کاذب و کم اهمیت می باشد.

۵- تفرقه و جابه جایی (Seperation)

تفرقه و جابه جایی: جداسازی، گسترش افراد، تجهیزات و فعالیتهای خودی از محل استقرار اصلی به محلی دیگر به منظور تقلیل آسیب پذیری، کاهش خسارت و تلفات می باشد؛ مانند انتقال هواپیماهای مسافربری به فرودگاههای دورتر از برد سلاح های دشمن و یا انتقال تجهیزات حساس قابل حمل از محل اصلی به محل موقت که به علت عدم شناسایی و حساسیت مکانی، دارای امنیت و حفاظت بیشتری می باشد.

۶- پراکندگی (Dispersion)

گسترش، باز و پخش نمودن و تمرکز زدایی نیروها، تجهیزات، تأسیسات یا فعالیت های خودی، به منظور تقلیل آسیب پذیری آنها در مقابل عملیات دشمن به طوری که مجموعه ای از آنها هدف واحدی را برای دشمن تشکیل ندهند.

۷- مقاوم سازی و استحکامات (Hardening)

ایجاد هر گونه حفاظی که در مقابل اصابت مستقیم بمب، راکت، موشک، گلوله توپخانه، خمپاره و یا ترکش آنها مقاومت نموده و مانع صدمه رسیدن به نفرات، تجهیزات یا تأسیسات گردد و اثرات موج انفجار را به طور نسبی خنثی نماید. (پناهگاه، جان پناه، سازه های امن و مقاوم سازی تأسیسات، ایجاد استحکامات صحرایی و سازه های موقتی، دال بتنی، کیسه شن، بشکه یا استوانه بتنی و ... جزء استحکامات محسوب می شوند).

۸- اعلام خبر (Early Warning)

آگاهی و هشدار به نیروهای خودی مبنی بر نزدیک بودن عملیات تعرضی دشمن. این هشدار که برای آماده شدن می باشد ممکن است چند ساعت، چند روز و یا زمانی طولانی تر از آغاز مخاصمات اعلام گردد. دستگاهها و وسایل اعلام خبر شامل رادار، دیده بانی بصری، آژیر، بلندگو، پیامها و آگهی های هشدار دهنده می باشد.

اقدامات اساسی دفاع غیر عامل:

اقدامات اساسی در تأمین دفاع غیر عامل در تهیه طرح های متناسب با مأموریت، وضعیت، موقعیت و شرایط زمانی و مکانی و رده سازمانی باید مورد استفاده و بهره برداری لازم قرار گیرد.

۱- مکان یابی (Site Selection)

یکی از اقدامات اساسی و عمده در پدافند غیر عامل است و تا آنجا که ممکن است باید از ایجاد تأسیسات حیاتی و حساس در دشت های مسطح یا نسبتاً هموار اجتناب کرد. زیرا تأسیسات احداث شده در چنین محل هایی را نمی توان از دید دشمن مخفی نگه داشت.

ایجاد تأسیسات حیاتی و حساس در کنار بزرگراهها، جاده های اصلی، کنار سواحل دریا، رودخانه ها و نزدیکی مرزها موجب سهولت شناسایی و هدف-یابی آسان آنها توسط دشمن می گردد. سه موضوع عمده که باید در مکان یابی به آن توجه خاص مبذول گردد به شرح زیر می باشد:

الف- مأموریت (Mission)

امکان اجرای مأموریت در مکان تعیین شده موجود باشد.

ب- پراکندگی (Dispersion)

وسعت مکان انتخابی به صورتی باشد که امکان پراکندگی مناسب تأسیسات و تجهیزات را فراهم نماید.

ج- شکل عوارض و محیط (Terrain Pattern)

مکان انتخابی به گونه ای باید باشد که احداث تأسیسات و استقرار تجهیزات تا آنجا که ممکن است باعث به هم خوردگی شکل طبیعی زمین نشود و ضمناً هم‌رنگی با عوارض محیطی (روستایی، کویری، کوهستانی، جنگلی، شهری) حفظ شود.

۲- ایجاد استحکامات صحرایی و سازه های موقتی (Field Fortification)

این نوع استحکامات شامل اقدامات تاکتیکی نظیر ایجاد موانع، خاکریز، کانال، تونل، سنگر، جان پناه و دیواره های حفاظتی در میادین رزم می باشد.

۳- ایجاد سازه های امن و مقاوم سازی تأسیسات (Protective Structures)

سازه های امن: سازه های ثابت را گویند که به طور نسبی در مقابل اصابت مستقیم بمب و موشک، موج انفجار و ترکش مقاومت نشان دهند.

مقاوم سازی تأسیسات: افزایش مقاومت نسبی تأسیسات ساخته شده در مقابل حملات دشمن.

۴- پناهگاه (Defilade)

به مکانی اتلاق می گردد که در مقابل اثرات مختلف سلاحها نسبت به ساختمانهای معمولی یا فضای باز از امنیت و مقاومت بیشتری برخوردار باشد.

۵- جان پناه (Trench)

ساخت حفاظ و سر پناه برای حفاظت از جان افرادی که قادر به ترک محل فعالیت در زمان حمله نیستند.

۶- آموزش و ایجاد فرهنگ دفاعی (Training)

آشنایی مسئولین و کارکنان با انواع حملات، تأثیر آنها و اقدامات پیشگیرانه پدافند غیر عامل (تهیه و اجرای طرحهای آموزشی کوتاه مدت در کلیه یگانها و مراکز، از ضرورتهای پدافند غیر عامل می باشد).

۷- موانع (دیوار، کابل، دکل و) (Barrier)

عبارت است از عارضه طبیعی یا مصنوعی که حرکت نیروهای خودی یا دشمن را کند، متوقف و یا منحرف نماید.

۸- انضباط استتار (Camouflage Discipline)

اجتناب از کارهایی که ظاهر طبیعی یک منطقه را تغییر داده و یا موقعیت عده ها و تجهیزات را بدون اینکه حتی دیده شوند، برای دشمن آشکار سازد.

۹- عملیات دود (Smoke Operation)

عملیات دود، به منظور ایجاد پوشش و استتار تأسیسات حیاتی و حساس، تجهیزات، مخفی نگاه داشتن فعالیتها، تخریب و انحراف موشکهای مادون قرمز، کروز و لیزری به کار گرفته می شود.

۱۰- اقدامات بعد از بمباران:

کنترل تردد، تخلیه مجروحین، کنترل خسارت، خشی سازی بمب و ..

۱۱- اطفای حریق (Extinguishing System)

پیش بینی و تهیه و استقرار تجهیزات و وسایل اطفای حریق در مراکز حیاتی و حساس قبل از بمباران و یا حملات موشکی به منظور کنترل و مهار آتش و جلوگیری از توسعه آن به کارکنان، تجهیزات و تأسیسات مجاور محل وقوع آتش سوزی ها می باشد.

۱۲- تخلیه خانواده ها:

فراهم کردن مکان امن (پناهگاه) و انتقال خانواده ها به آن مکان در شرایطی که احتمال حمله به مناطق مسکونی متصور است.

۱۳- مقابله با بمب های گرافیتی:

این بمب ها که از دو نوع الیافی و پودری می باشند. بمب های از نوع الیافی در فضا منتشر می شوند و به تدریج بر روی کابل های برق فشار قوی و محل اتصالات در مراکز نیروگاهی فرود می آیند و ایجاد جرقه نموده، در نهایت باعث آتش سوزی شوند. نوع پودری که بسیار نرم و سبک است در فضا منتشر می شود و به تدریج روی محل اتصالات مراکز نیروگاهی می نشیند و به صورت یک عایق الکتریسته عمل نموده و تمام مدارات و جریانها را قطع می کند. راههای مقابله با آن عبارتند از :

الف- عبور کابل های برق مراکز حیاتی و حساس از زیر زمین

ب- پوشاندن تجهیزات حیاتی و حساس به وسیله چند لایه و پارچه های ریز بافت نسوز یا دیرسوز

ج- نصب فیوزهای با سرعت بالا در محل‌هایی که قطع برق اثرات نامطلوب به جا نمی‌گذارد.

د- غیر قابل نفوذ کردن محل اتصال کابل‌های برق به سامانه‌ها به وسیله خمیر یا لاک‌های مخصوص.

و- عایق بندی کلیه تابلوهای برق با چند لایه نمد.

ه- عایق بندی کلیه درب‌ها و درز آنها که محل نصب تجهیزات حساس الکترونیکی است.

۱۴- آمایش سرزمینی

در حقیقت آمایش یعنی ساماندهی مطلوب فضا در جهت نیل به اهداف و راهبردهای جامع ملی است که در راستای آرمانهای جامعه قدم برمی‌دارد.

حضور نیروهای مسلح در آمایش ملی و توسعه کشور باید در چارچوب و در راستای اهداف نظامی و با شناخت انواع تهدید به شرح زیر باشد:

الف- استقرار سرزمینی نیروهای مسلح به علت مؤثر بودن در انجام مأموریت محول از مهمترین مسایل آمایش دفاعی است.

ب- در استقرار و آمایش سرزمینی یگانها باید به عوامل زیر توجه داشت:

۱- اهداف دفاعی- نظامی ۳- راهبردهای نظامی

۲- نوع تهدیدات ۴- شرایط جغرافیایی

هدف از آمایش سرزمینی در رابطه با دفاع، استقرار بهینه واحدهای نظامی در فضا برای تأمین حداکثر قابلیت دفاع و حداقل آسیب پذیری می باشد. (قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء (ص)، ص ۱۳-۱۱)

نتیجه گیری:

با توجه به اجتناب ناپذیر بودن جنگ و همچنین موقعیت استراتژیکی و ژئوپلیتیکی کشور ایران و تنگه هرمز و نقطه اتصال کشورهای آسیای جنوب شرقی به اروپا و اتصال کشورهای استقلال یافته شوروی سابق به آبهای گرم و وجود نظام جمهوری اسلامی که مردم و ملتها را نسبت به آزادی و حق طلبی و استقلال آگاه و بیدار نموده است لذا نباید نسبت به حمله احتمالی دشمن (آمریکا) با توجه به دلایل ذکر شده غافل بود. بر همین اساس جنگ آینده را می توان جنگ ناهمطراز نام نهاد که لازم است نسبت به آن شناخت کامل داشت. در نتیجه با رعایت نکات اساسی که ذکر گردید می توان مقاومت نمود و پیروز شد. لذا بایستی نکات ذیل را مورد توجه قرار داد:

- ۱- اجرای دقیق وظایف، مسئولیت ها و اقدامات دفاع غیر عامل در سازمان های دولتی و نیروهای مسلح، که نیازمند ایجاد سازمانی پایدار در سطوح مختلف ستادی و اجرایی می باشد.
- ۲- ارتقای آموزش، ترویج و اشاعه فرهنگ دفاع غیر عامل نزد مسئولین و فرماندهان سطوح مدیریتی و اجرایی برای حفظ سرمایه های ملی کشور.
- ۳- راهنمایی شرکت ها، مهندسین و مسئولین طرف قرارداد مراکز حیاتی و حساس، تا شاخصه ها و اصول دفاع غیر عامل را جزء مفاد الزام آور در قرارداد و طرح های آینده خود منظور نمایند.
- ۴- توجه به اصل تمرکززدایی، تفرقه و توزیع مراکز حساس در کل فضای سرزمینی کشور.
- ۵- بازدید و بررسی های میدانی و اتخاذ تدابیر و راهکارهای اجرایی با تهیه و تدوین شناسنامه جامع مراکز حیاتی، حساس و مهم کشور.
- ۶- رعایت اصل حیطه بندی و اصول حفاظتی، ایجاد اتاق وضعیت برای امور پدافند غیر عامل و به روز نمودن اطلاعات.

منابع:

- ۱- مدیریت و اطلاعات نیروی هوایی سپاه، پدافند غیر عامل، ۱۳۸۳.
- ۲- فصلنامه مهندسی سپاه، شماره ۳، ۱۳۸۴.
- ۳- موحدی نیا، مقاله، گروه هوایی سپاه، ۱۳۸۳.
- ۴- معاونت آموزش و نیروی انسانی ستاد مشترک سپاه، مجموعه مقاله ها، ۱۳۸۴.
- ۵- قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء، ۱۳۸۴.
- ۶- قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء، معاونت پدافند غیر عامل، نشریه شماره ۷، ۱۳۸۵.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.